

M-2568

Handlingsplan for slåttemark

– og tilhørende arts mangfold i perioden 2023–2037

Slåttemark er åpen eller spredt tresatt eng med gras- og urterik vegetasjon som opprettholdes gjennom langvarig bruk i form av tradisjonell slått. Naturtypen er leveområde for et stort arts mangfold.

I slåtteenga på Søre Åker på Geilo blomstrer blyttsveve *Pilosella blyttiana* (NT) sammen med en rekke andre arter. | Foto: Ellen Svalheim

Slåttemark er vurdert som en kritisk trua naturtype i Norge. I 2011 ble naturtypen *utvalgt naturtype* gjennom forskrift hjemlet i naturmangfoldloven. Første utgave av handlingsplan for slåttemark ble utarbeidet allerede i 2009.

Denne reviderte handlingsplanen gjelder for perioden 2023–2037 og avløser og viderefører arbeidet fra første

planperiode.

Innhold

Sammendrag

1. Introduksjon til handlingsplanen

2. Mål i handlingsplanperioden 2023–2037

3. Prioriterte tiltak

4. Virkemidler for å nå målene

5. Effekter av virkemidler og tiltak

6. Vurdering av måloppnåelse

7. Tabell med prioriterte tiltak

Sammendrag

Slåttemark er semi-naturlig eng med gras- og urterik vegetasjon som er betinga av tradisjonell slått, og som fortsatt bærer preg av dette. Naturtypen omfatter også slåttemark med spredte trær, såkalte lauvenger.

Slåttemark er en kritisk trua naturtype i Norge. Den viktigste negative påvirkningsfaktoren er endra arealbruk, først og fremst ved at den tradisjonelle bruken med høsting av fôrressurser fra disse arealene opphører. Slåttemark ble i 2011 en utvalgt naturtype, som en av de første naturtypene gitt denne statusen med hjemmel i naturmangfoldloven.

For å oppfylle internasjonale forpliktelser, mål og forpliktelser i nasjonalt lovverk og nasjonale mål for naturmangfold, ble en nasjonal handlingsplan for slåttemark etablert allerede i 2009.

I 2023 er om lag 9000 daa fordelt på 1000 lokaliteter i langsiktig videreført skjøtsel for bevaring som resultat av tiltak i handlingsplanen. Innsatsen så langt bidrar til å ta vare på et betydelig utvalg enkeltlokaliteter. Dette er likevel ikke tilstrekkelig til å ivareta nasjonal utbredelse og variasjon av naturtypen og tilhørende arts mangfold på sikt. Om også skjøtsel på dagens nivå opphører, og uten noen videre tiltak, vil konsekvensen bli at slåttemark som naturtype, og trolig noe av det tilhørende arts mangfoldet, over tid går tapt fra Norge. Handlingsplanen videreføres derfor fram til 2037.

Det overordna målet i denne handlingsplanen er at naturtypen slåttemark ivaretas nasjonalt innenfor hele det naturlige utbredelsesområdet og at utviklingen bedres. Dette innebærer at utbredelse og forekomst av slåttemark i Norge, og tilstanden på arealene, bedres nok til at naturtypen blir klassifisert som mindre trua ved rødlistevurdering av [naturtyper](#) fram mot 2037.

Fire tematiske delmål skal bidra til å nå det overordna målet: langsiktig skjøtsel og restaurering i hele landet, effektivt samarbeid og organisering, god kunnskap og dokumentasjon, og god veiledning og formidling.

Handlingsplanen gir prioriterte tiltak for å nå hvert av de fire delmålene. Videre omtales virkemidler som vil være sentrale i gjennomføringen av planen, organisering av arbeidet og samordning på tvers.

Publisering av nye rødlistevurderinger av trua naturtyper vil være sentrale tidspunkter for å vurdere måloppnåelse for handlingsplanen. I tilknytning til rødlistevurderingene vil måloppnåelse og avstand til oppsatte mål evalueres underveis i handlingsplanperioden, og samla måloppnåelse i planperioden vil evalueres i sluttåret 2037.

Hay meadows

[English version of the law](#)

Habitat type = naturtype

Hay meadows are semi-natural meadows with high occurrence of grasses and herbs, highly dependent on upkeep through scything or mowing. The habitat type also includes hay meadows with deciduous trees. Hay meadow is a critically endangered habitat type in Norway. The biggest threat is land-use change, especially through ceasing traditional upkeep and use of harvested vegetation for hay, as such cease leads to overgrowth. Hay meadow was in 2011 one of the first habitats to be chosen by the Norwegian government as a selected habitat type.

The national action plan for hay meadows was established in 2009 to aid national duties and laws, as well as to [reach](#) goals and commitments in international conventions. This action plan is revised in this document. As of 2023, there is approximately 9000 daa hay meadows distributed over 1000 locations in long-term continued management with mowing or scything as a measure in the action plan. However, this is not sufficient to long term take care of the habitat type and its accompanying biodiversity within its whole natural range in Norway. If mowing and scything at the level it is today stops and no new measures are implemented, the consequence will be that hay meadows and their biodiversity will be lost. The action plan is therefore being continued to 2037.

The overarching goal of the action plan is to, long term, take care of the habitat type hay meadow within its whole natural range in Norway, while at the same time bettering its status. This means that the spread and occurrence of hay meadows in Norway, as well as their quality, need to be improved enough to make the habitat type classified as less threatened on the Red list assessment for nature types before 2037. Four thematic

sub-goals will help reach the overarching goal: long-term management and restoration throughout the country, effective collaboration and organization, good knowledge and documentation, and good guidance and communication.

The action plan provides prioritized measures to reach each of the four sub-goals. Furthermore, central tools and techniques for implementing the plan, organizing work and collaboration across sectors are discussed.

The publication of new red lists for endangered habitat types will be important to assess target achievement and quality for the action plan. Target achievement and distance to the set goals will be assessed throughout the plan period, and overall target achievement will be evaluated in 2037.

– [Lukk](#)

1. Introduksjon til handlingsplanen

Hvorfor trenger vi en handlingsplan for slåttemark i Norge?

Innhold

[1.1 Slåttemark](#)

[1.2 Om status og utvikling](#)

[1.3 Nasjonale og internasjonale forpliktelser](#)

[1.4 Resultater og erfaringer fra første planperiode](#)

[1.5 Videreføringer i handlingsplanen 2023-2037](#)

[1.6 Virkeområde for handlingsplanen i 2023-2037](#)

En handlingsplan er et dokument som skal konkretisere hvilke handlinger som må til for å nå et satt mål. Bakgrunnen for de valgte handlingene ligger i forarbeidene og omtales som regel ikke i selve handlingsplanen.

Handlingsplanen identifiserer hva som skal gjøres (*tiltak*), hvem som gjør hva, skildrer organiseringen av arbeidet og hvilke juridiske, økonomiske (og eventuelt administrative) virkemidler som er aktuelle å bruke.

Handlingsplanen skal fungere som et *overordna* verktøy for forvaltning på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. Brukere av planen er hovedsakelig de som forvalter de aktuelle virkemidlene (forvaltningsmyndighet på ulike nivå).

Den er også relevant for de som utfører de enkelte tiltakene, og for andre aktører som forvaltningen samarbeider med i oppfølgingen.

– [Lukk](#)

1.1 Slåttemark

Slåttemark er semi-naturlig eng med gras- og urterik vegetasjon som er betinga av tradisjonell slått, og som fortsatt bærer preg av dette. De er ofte overflaterydda, men ikke oppdyrka og tilsådd i seinere tid, og ikke gjødsla med kunstgjødsla. De blir slått seint i sesongen, og beiting er ofte en del av skjøtselen. Det har vært vanlig at engene blir beita på høsten etter slåtten og til ei viss utstrekning også om våren.

Slåttemarkene regnes som en av Norges mest artsrike habitater og er leveområder for svært mange arter fra en rekke artsgrupper. Naturtypen kan være åpen eller ha spredt tresetting. I lauveng slås enga og spredte lauvtrær høstes gjennom styving. Slåttemark forekommer både på innmark og utmark.

Slåttemarkene har vært sentrale i den norske tradisjonelle jordbruksdrifta fra jernalderen og fram til 1900-tallet. Ifølge kulturminneloven § 2 kan slåttemarker som kulturbetinga naturtype også betraktes som kulturminner og kulturmiljøer.

For mer omtale av naturtypen slåttemark i Norge, se kunnskapsgrunnlaget utarbeidet for naturtypen ([Svalheim 2022](#)) og [Miljøstatus](#).

Slåttemark som holdes i god tilstand og hevd gjennom tradisjonell bruk og [skjøtsel](#) vil bidra til å nå nasjonale miljømål for trua natur i Norge. I tillegg til å bevare en trua naturtype med arts mangfald, bidrar slåttemarker i god tilstand med økosystemtjenester til nytte for samfunnet.

Gresset som slås i lauvengene på Ulvund på Voss hesjes og blir til smaksrikt tørrhøy og verdifullt vinterfôr for husdyrene her. | Foto: Ellen Johanne Svalheim, Nibio.

Nyttevirkninger av slåttemark er fellesgoder for samfunnet, slik som:

- å opprettholde jordbruksarealer med tilgjengelige fôrressurser med særlige kvaliteter
- å sikre leveområder for pollinerende insekter
- å ivareta genetiske ressurser i ville slektninger til fôrplanter og andre kulturplanter
- å lagre karbon, i størst omfang under bakken/i jordsmonnet
- å opprettholde jordsmonn og jordkvalitet
- å bidra til klimatilpasning og beredskap i endra klima ved å motvirke ukontrollerbare branner og erosjonsskader på arealer (ved tørke og flom)
- å ta vare på kulturhistoriske og kulturelle verdier, både fysiske og immaterielle, knyttet til arealene og bruken, og i sammenheng med løer, steingjerder og andre kulturminner
- å opprettholde og tilgjengeliggjøre estetiske verdier og opplevelsesverdier

1.2 Om status og utvikling

Slåttemark har i Norsk rødliste for [naturtyper](#) 2018 status som en kritisk trua naturtype (CR) i Norge. Den viktigste negative påvirkningsfaktoren er endra arealbruk, først og fremst opphør av tradisjonell bruk med høsting av fôrressurser fra disse arealene. Ingen eller feil utført slått og høsting over lengre tid reduserer tilstanden på arealene. Slåttemark i gjengroingsfase er også utsatt for invasjon og spredning av fremmede karplantearter og treslag.

Som en kulturbetinga naturtype er slåttemark avhengig av menneskelig påvirkning fra gjentatt slått og høsting over tid. Slik positiv menneskelig påvirkning omtales også som *skjøtsel* og å opprettholde *god hevd*. I dag skjer dette i et lite omfang sammenliknet med det betydelige omfanget denne bruken har hatt historisk som del av tradisjonell jordbruksdrift. Slått og høsting fra slåttemarkene opprettholdes i dag i noen områder gjennom tilpassa jordbruksdrift på gårdsbruk og skjøtsel, av bl.a. grunneiere og organisasjoner som mottar tilskudd til dette fra landbruks- og miljøforvaltninga.

Dagens skjøtselsinnsats gjør at slåttemarklokaliteter tas vare på over store deler av Norge. Denne innsatsen vil likevel ikke være tilstrekkelig til å ivareta nasjonal utbredelse og variasjon av naturtypen og tilhørende artsmangfold på sikt. Om også skjøtsel på dagens

nivå opphører, og uten noen videre tiltak, vil konsekvensen bli at slåttemark som naturtype over tid utrykkes fra Norge. Dette betyr igjen at arter som er avhengig av denne naturtypen mister leveområder.

Flere arter i Norge er allerede trua på grunn av pågående tap av denne typen leveområder, og ytterligere nedgang vil øke risikoen for at slike arter dør ut på sikt.

1.3 Nasjonale og internasjonale forpliktelser

Den nasjonale [handlingsplanen for slåttemark i Norge](#) ble utarbeidet og igangsatt allerede i november 2009, og har siden vært fulgt opp i nasjonal og regional forvaltning. Planen ble laget som et ledd i arbeidet med å stanse tapet av [biologisk mangfold](#), bygd på internasjonale mål og Norges forpliktelser under [FN-konvensjonen om biologisk mangfold \(CBD\)](#).

Fra starten av var handlingsplanen for slåttemark, som en av de første for trua naturtyper i Norge, en oppfølging av nasjonale forpliktelser under § 4 og 5 i [Lov om forvaltning av naturens mangfold](#) vedtatt i juni samme år.

Forskrift om utvalgte naturtyper

Slåttemark er en av de fem første naturtypene som i 2011 ble innlemmet i [forskrift om utvalgte naturtyper](#). Formålet med forskriften er å ivareta mangfoldet av naturtyper innenfor deres naturlige utbredelsesområde og med det arts mangfoldet og de økologiske prosessene som kjennetegner den enkelte naturtype, jf. [naturmangfoldloven § 4](#). Virkeområdet for forskrift om utvalgte naturtyper er privat og offentlig eid areal utenfor verneområdene.

Kapittel VI, §§ 52–56 i naturmangfoldloven gir nærmere bestemmelser om utvalgte naturtyper. Ved utvelgelse av en naturtype der aktiv skjøtsel eller andre spesifikke tiltak må settes inn for å bevare den, pålegger [Nml § 52](#) staten å legge fram en handlingsplan for å sikre naturtypen.

Sentrale bestemmelser om utvalgte naturtyper

- **Særskilt hensyn:** Alle skal opptre aktsomt og gjøre det som er rimelig for å unngå skade på naturmangfoldet (§6 i naturmangfoldloven). Denne aktsomhetsplikten er skjerpet for utvalgte naturtyper, slik at en skal ta *særskilt hensyn* til disse. Offentlige myndigheter skal også ta særskilt hensyn til forekomster av utvalgte naturtyper, bl.a. når de fatter vedtak, forvalter fast eiendom og tildeler tilskudd (naturmangfoldloven § 53). Før myndigheter beslutter å gjøre inngrep i utvalgte naturtyper, skal de klarlegge konsekvensene for naturtypen.
- **Meldeplikt:** Jordbruks- og skogbrukstiltak som berører forekomster av utvalgte naturtyper og som ikke krever tillatelse skal meldes til kommunen før tiltaket iverksettes. Frist for kommunen til å gi tilbakemelding er 3 uker fra meldingen kom

inn. Tiltaket kan ikke utføres før det er gitt tilbakemelding. Kommunen skal vurdere tiltaket etter regler i naturmangfoldloven [§ 53](#), og kan nekte tiltaket eller gi nærmere pålegg om hvordan tiltaket skal gjennomføres. For tiltak som i handlingsplanen angis som positive for naturtypen og på den måten bygger opp under naturtypens utbredelse og forekomstenes økologiske tilstand gjelder imidlertid ikke meldeplikten.

- **Informasjon:** Tillatelse til tiltak i forekomster av en utvalgt naturtype skal kunngjøres i minst én avis som er alminnelig lest på stedet eller på den måten som følger av den enkelte loven.
- **Miljøvedtaksregisteret:** Myndigheter som fatter enkeltvedtak som berører en forekomst av en utvalgt naturtype, jf. [naturmangfoldloven § 53](#), skal registrere

Kilder: Naturmangfoldloven, forskrift om utvalgte naturtyper og forskrift om miljøvedtaksregisteret

Naturmangfoldloven - nml

+ § 4 (forvaltningsmål for naturtyper og økosystemer)

Målet er at mangfoldet av naturtyper ivaretas innenfor deres naturlige utbredelsesområde og med det artsmangfoldet og de økologiske prosessene som kjennetegner den enkelte naturtype. Målet er også at økosystemers funksjoner, struktur og produktivitet ivaretas så langt det anses rimelig.

Hentet fra Lovdata - [Naturmangfoldloven - nml](#)

+ § 5 (forvaltningsmål for arter)

Målet er at artene og deres genetiske mangfold ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. Så langt det er nødvendig for å nå dette målet ivaretas også artenes økologiske funksjonsområder og de øvrige økologiske betingelsene som de er avhengige av.

Hentet fra Lovdata - [Naturmangfoldloven - nml](#)

Norsk handlingsplan for naturmangfold – St.meld 14 Natur for livet (2015–2016)

Med utgangspunkt i norske miljømål for naturmangfold omtaler planen bl.a. aktuelle virkemidler for å ta vare på trua natur og representativ bevaring av det norske naturmangfoldet.

Planen dekker de åtte hovedøkosystemene, der *kulturlandskap og åpent lavland* omfatter dyrkede områder (åker), ekstensivt drevne områder (gamle kulturmarker) og andre (naturlig åpne) naturtyper i åpent lavland.

Nasjonale miljømål

Handlingsplanen for slåttemark bidrar til alle de tre [nasjonale miljømålene for naturmangfold](#), og til ett [mål for kulturmiljø](#).

- **Mål 1.1** – Økosystemene skal ha god tilstand og levere økosystemtjenester
- **Mål 1.2** – Ingen arter og naturtyper skal utryddes, og utviklingen til truede og nær [truede arter](#) og naturtyper skal bedres
- **Mål 1.3** – Et representativt utvalg av norsk natur skal tas vare på for kommende generasjoner
- **Mål 2.3** – Et mangfold av kulturmiljø tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk

Mål 1.1. og 1.2 danner grunnlaget for at slåttemark som trua naturtype forvaltes gjennom virkemiddelet utvalgt naturtype og tilhørende handlingsplan.

Handlingsplanens rolle opp mot mål 1.3 ses i sammenheng med langsiktig bevaring gjennom områdevernet (se også kap. 1.6).

Handlingsplanen bidrar i tillegg til mål 2.3 i de nasjonale miljømålene for kulturminner og kulturmiljø.

1.4 Resultater og erfaringer fra første planperiode

Sentrale funn knytta til status og oppnådde resultater fra første handlingsplanperiode er samla i rapporten "Kunnskapsgrunnlag for slåttemark og lauveng" ([Svalheim 2022](#)).

Her gjengis noen hovedpunkter:

- I løpet av første handlingsplanperiode er minimum 1000 lokaliteter av slåttemark, tilsvarende 8000-9000 daa, kommet i systematisk skjøtsel med støtte fra miljø- og landbruksmyndighetene
- Innsatsen bidrar til å ivareta arealer og artsmangfold som hører til naturtypen over tid, men har ennå ikke nådd et omfang som endrer trua-status for naturtypen
- Slåttemarkene som er i skjøtsel finnes spredt i landskapet og dekkes ennå ulikt i ulike deler av landet, og mellom ulike utforminger av naturtypen (mest i sør og mest tørrenger til nå)
- Mange av slåttemarksarealene som er i skjøtsel i dag ligger på innmark, mens mindre slåttemarksareal i utmark opprettholdes med skjøtsel
- Et flertall av lokalitetene som er i skjøtsel ligger sammen med lokaliteter av andre trua naturtyper som sammen med slåttemark er viktige for langsiktig bevaring av artsmangfold og trua arter
- Flere slåttemarkslokaliteter i skjøtsel er å finne innenfor registrerte verdifulle kulturlandskap og i områder innenfor ordningen Utvalgte kulturlandskap i jordbruket
- Mange slåttemarker finnes på/i tilknytning til aktive gårdsbruk/landbruksforetak, og det finnes husdyrbesetninger med beitedyr innen relativt kort nærhet til mange av slåttemarkene som er under oppfølging
- God rekruttering av grunneiere og andre for effektiv skjøtsel av arealer krever

systematisk oppfølging fra forvaltningen i tråd med forvaltningsmodellen

- Forutsigbarhet/langsiktighet og støtteordninger er svært viktige for langsiktig bevaring og skjøtsel

I slåttonna på Haugplassen på Kongsberg samles flere generasjoner til arbeidet, og barnebarnet til Arnfinn Tveita lærer tidlig hvordan ljåen skal svinges i enga. | Foto: Ellen Svalheim

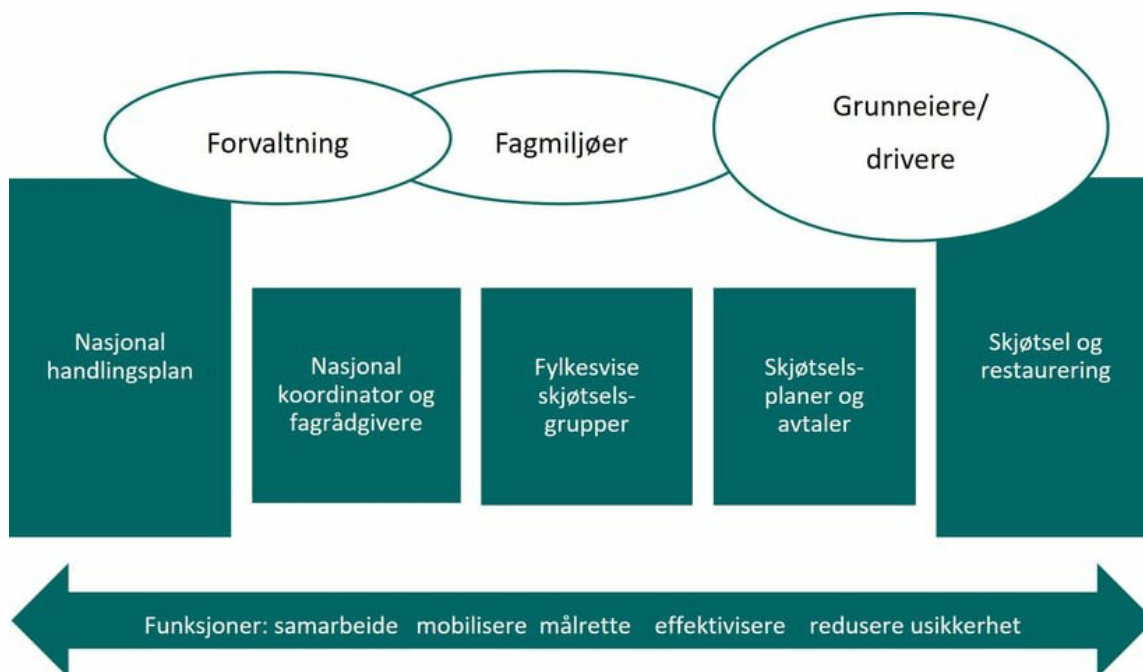
Langsiktig bevaring krever oppfølging, men god organisering gir resultater

Første handlingsplanperiode satte ambisiøse mål for å ivareta tradisjonell slåttemark i Norge. Resultater fra perioden 2009–2021 viser at man er kommet godt i gang. Både organisatoriske og fysiske tiltak for å få utvida, langsiktig skjøtsel av arealer i hele utbredelsesområdet for naturtypen virker. Redusert tilstand og gjengroing som følge av endra arealbruk er likevel en stor, pågående trussel mot slåttemark som naturtype her i landet. Forutsetninger for å kunne stoppe denne negative utviklingen er tilstrekkelig innsats for restaurering og skjøtsel og mindre arealavgang til andre formål.

Valgt forvaltningsmodell for å gjennomføre handlingsplanen har vist seg godt egna for å mobilisere, målrette og kvalitetssikre tiltak i et systematisk samarbeid mellom miljø- og landbruksforvaltning, grunneiere/skjøtselsarbeidere og fagmiljøer. Illustrasjonen nedenfor viser hovedkomponentene. En nærmere omtale av forvaltningsmodellen, som er bygd på den såkalte "Arvesølvmodellen", finnes i den [første handlingsplanen for slåttemark](#) og i [kunnskapsgrunnlaget](#) som oppsummerer første periode.

Erfaringene med trinnvis opptrapping av handlingsplanen i ulike fylker, viser samtidig at

det tar tid å sikre restaurering og skjøtsel i et tilstrekkelig omfang i hele utbredelsesområdet for naturtypen.

Illustrasjon av forvaltningsmodellen ("Arvesølvmodellen") som er benyttet for å følge opp handlingsplan for slåttemark og andre trua, seminaturlige naturtyper (de utvalgte naturtypene kystlynghei og slåttemyr) i regi av miljøforvaltningen siden start i 2009. | Miljødirektoratet

Fortsatt skjøtsel tar vare på leveområder for artsmangfold og trua og prioriterte arter

Nasjonale mål for naturmangfold omfatter både naturtypene og artene som lever i disse. Slåttemark er viktig leveområde for et stort artsmangfold og trua arter i Norge, blant annet artsgrupper av karplanter, jordboende sopp, pollinerende insekter og virveldyr (eks. insektspisende fugl, flaggermus) som er avhengige av habitater med lysåpne arealer for oppvekst og næringssøk.

Gjennom å bevare et nettverk av slike arealer i nødvendig omfang og god tilstand bidrar oppfølging av handlingsplan for slåttemark til å ta vare på dette artsmangfoldet. Handlingsplanen for å ivareta naturtypen slåttemark er også et verktøy som bidrar til å ivareta de to *prioriterte* artene [svartkurle](#) og [dragehode](#), med egne forskrifter hjemlet i naturmangfoldloven.

Handlingsplan for slåttemark bidrar til flere nasjonale mål

Tverrsektorielle planer for naturmangfold

Siden oppstart av handlingsplanarbeidet for slåttemark i 2009, har bidrag på tvers av sektorer resultert i flere nasjonale, tverrsektorielle tiltaksplaner på naturmangfoldområdet.

Tiltakene under handlingsplan for slåttemark har klare koblinger til mål og tiltak, og bidrar til måloppnåelse særlig innenfor følgende andre planer:

- [Tiltaksplan for ville pollinerende insekter \(2021–2028\)](#)
 - kommunal forvaltning (1.4. og 2.1)
 - skjøtselstiltak i verdifulle kulturlandskap (2.6) og trua naturtyper (2.8) og hensyn til pollinerende arter og leveområder i øvrig arbeid med truet natur (2.9)
- [Tiltaksplan mot fremmede organismer \(2020–2025\)](#), med bl.a. tiltakene:
 - 22: Jordbrukarealer ute av drift
 - 23: Tiltak mot fremmede skadelige organismer i UKL-områder
 - 24: Bekjempelsestiltak og spredningshindrende tiltak (truet natur)
- [Oppfølgingsplan for trua natur \(2021–2035\)](#) og øvrige handlingsplaner for trua og prioriterte arter og trua og utvalgte naturtyper i kulturlandskap og åpent lavland

Restaurering av natur

FNs miljøprogram leder sammen med FN's mat- og landbruksorganisasjon (FAO) verdens tiår 2021–2030 for restaurering av økosystemer. Ny [naturavtale](#) ble framforhandlet under konvensjonen om biologisk mangfold i desember 2022. Den nye avtalen inneholder et nytt internasjonalt mål, som innebærer at innen 2030 skal 30 % av naturen som i dag er ødelagt være restaurert.

Norske miljømyndigheter er allerede involvert i et betydelig arbeid knyttet til restaurering av natur i våtmark, ferskvann og terrestriske naturtyper. Restaurering og skjøtsel av slåttemark og øvrige utvalgte naturtyper i kulturmark (slåttemyr og kystlynghei) i Norge bidrar inn mot dette målet.

Grønn infrastruktur

Arealbruksendringer er en av de største truslene for trua arter og naturtyper i Norge. Miljømyndighetene er i 2022/2023 sammen med fagmiljøene i gang med å utvikle kunnskapsgrunnlaget om sentrale økologiske sammenhenger på landskapsnivå.

Når eksempelvis slåttemarker ivaretas i et nettverk av kulturmarker og annet naturareal, opprettholdes robuste leveområder og spredningsveier for genutveksling hos mange trua arter av lyskrevende karplanter, jordboende sopparter og pollinerende insekter. Stedfesta kunnskap om "grønn infrastruktur" skal bidra til å unngå at naturverdier fragmenteres og forringes ved arealdisponering.

Nasjonal jordvernstrategi

Regjeringen har i 2023 lagt fram en oppdatert [jordvernstrategi](#) med nye tiltak og et forsterket jordvernmål. Oppfølging av handlingsplan for slåttemark kan bidra inn mot målene i denne.

Lovverk og forvaltning av kulturmiljøer

Dagens gjenværende slåttemarker ligger ofte som del av helhetlige kulturmiljøer og landskap, der naturverdiene er tett knyttet til kulturhistoriske verdier. Særlig der de inngår i slike større, sammenhengende kulturlandskap har de verdi for å forstå tidlige tiders

levemåte og bruk av ressursgrunnlaget. Mange av områdene som er med i miljø- og landbruksmyndighetenes felles nasjonale satsing Utvalgte kulturlandskap i jordbruket, ivaretar viktige arealer av slåttemark nettopp på dette grunnlaget.

Naturmangfoldloven førte i 2009 til tilføyelser i [kulturminnelovens](#) § 2 om definisjoner. Også botaniske, zoologiske eller geologiske forekomster som det knytter seg kulturhistoriske verdier til kan betraktes som kulturminner og kulturmiljøer. [Kulturmiljømeldingen](#) i 2020 (som for øvrig innførte «kulturmiljø» som en felles betegnelse for kulturminner, kulturmiljøer og landskap) introduserte nye nasjonale mål for kulturmiljøpolitikken, knyttet til engasjement, bærekraft og mangfold.

Særlig målet «Et mangfold av kulturmiljø tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk» er relevant for kulturbetinget natur, både som kulturminner og kulturmiljøer i seg selv, og som del av større kulturmiljøer og landskap.

Ivaretagelse av naturtypen slåttemark bidrar dermed også inn mot nasjonale mål knyttet til kulturmiljøforvaltning i Norge, der slåttemarkene betraktes som levende eller biologisk kulturmiljø. I tillegg er det en betydelig immateriell kulturarv knyttet til naturtypen. Dette omfatter først og fremst erfaringsbasert og handlingsbåren kunnskap knyttet til slått og høsting, men også lokale stedsnavn og – som en sentral del av levemåte og livberging i det tradisjonelle jordbruket – kulturuttrykk innen folkekultur og kunst.

Jordbrukets miljøprogrammer

Mange slåttemarker ligger på gårdsbruk i aktiv drift. Kunnskapsgrunnlaget fra første handlingsplanperiode viser at forvaltningsmodellen, særlig gjennom de regionale skjøtselsgruppene, har lagt til rette for både å øke samla innsats, og samordne og kvalitetssikre virkemiddelbruken hos miljø- og sektorforvaltning.

Landbrukssektoren bidrar etter hvert med en betydelig miljøinnsats gjennom [nasjonalt miljøprogram](#), regionale miljøprogram og lokale strategier (SMIL). Regionale miljøprogram har flere tilskuddsordninger for å ivareta kulturbetinga naturmangfold, blant annet tilskudd til skjøtsel av biologisk verdifulle arealer og egen tilskuddsordning for skjøtsel av utvalgt naturtype slåttemark.

Restaurering og andre engangstiltak gjennomføres med støtte over SMIL-ordningen (spesielle miljøtiltak i jordbruket).

Strategi og handlingsplan for plantegenetiske ressurser

Landbrukssektorens nasjonale strategi for bevaring og bærekraftig bruk av genetiske ressurser for mat og landbruk ble fastsatt av Landbruks- og matdepartementet i 2019. I [handlingsplan for plantegenetiske ressurser](#) utarbeidet av Genressurssenteret er *in situ*-bevaring av ville slektninger til norske nytte- og kulturplanter (CWR) i samarbeid med miljømyndighetene et av målene. De norske semi-naturlige engene, slåttemarkene, er omtalt som aktuelle *in situ*-lokaliteter for bevaring av de ville stedegne og aktuelle engartene.

1.5 Videreføringer i handlingsplanen 2023–2037

For å oppfylle kravene satt til oppfølging av utvalgte naturtyper i tråd med naturmangfoldloven og nasjonale og internasjonale mål og forpliktelser for naturmangfold, kreves fortsatt innsats for å sikre naturtypen slåttemark i Norge langsiktig ivaretagelse. Resultater og erfaringer fra første handlingsplanperiode viser at tiltakene har hatt effekt, men det er fortsatt behov for å følge opp naturtypen med nasjonal forvaltning.

Handlingsplan for slåttemark 2023–2037 bygger i stor grad videre på målsetninger og igangsatt innsats i første handlingsplanperiode. Tiltakene målrettes ytterligere basert på oppdatert kunnskapsgrunnlag om status og erfaringer fra første handlingsplanperiode.

Ny handlingsplan legger forsterka vekt på å ivareta gode landskapsøkologiske sammenhenger og på tiltak som sikrer langsiktig skjøtsel. Organiseringen gjennom valgt forvaltningsmodell siden 2009, som blant annet kobler innsatsen i regi av miljø- og sektorforvaltning, videreføres. Det videre oppfølgingsarbeidet bygger også videre på tett samarbeid med grunneiere, brukere og andre om å gjennomføre den praktiske skjøtselen. Det legges forsterka vekt på rekruttering og på kunnskap om den tradisjonelle bruken av arealene lokalt og regionalt som grunnlag for langsiktig skjøtsel.

1.6 Virkeområde for handlingsplanen i 2023–2037

Overordna mål i første periode (2009–2022):

Det overordna målet i første periode av handlingsplan for slåttemark (2009–2022) har vært at *"naturtypene slåttemark (med undertyper), lauveng og slåttemyr bevares gjennom skjøtsel og drift, på en måte og i et omfang som på langt sikt sikrer naturtypene og artene som er bundet til dem"*.

I tilhørende arbeidsmål har planen prioritert lokaliteter klassifisert som "svært viktige" (A) og "viktige" (B) (kartlagt etter DN-håndbok 13), tilsvarende det som fra 2011 dekkes i forskrift om utvalgte naturtyper.

Fra 2015 gjør endringer til NiN-basert klassifiserings- og kartleggingsmetode at både det stedfesta kunnskapsgrunnlaget om slåttemark og revidert forskrift om utvalgt naturtype slåttemark (ferdigstilles i 2023) i det videre omfatter lokaliteter kartlagt etter begge metoder.

Handlingsplanen fra 2009 hadde tilstand og utvikling av naturtypen som helhet som overordna mål, med prioritering av lokaliteter klassifisert med størst verdi/kvalitet. I

revidert handlingsplan videreføres dette. Det innebærer at lokaliteter som defineres innenfor forskrift om utvalgt naturtype slåttemark skal prioriteres høyt for tiltak. Lokaliteter som utgjør viktige bidrag til å nå mål i handlingsplanen (f.eks. sikre nødvendig areal og nettverk/landskapsøkologiske sammenhenger), og som ved restaurering kommer inn under forskrift, omfattes også av prioriteringen.

I og med at slåttemyr fra 2023 har en [egen nasjonal handlingsplan](#) for videre oppfølging, er slåttemyr tatt ut av handlingsplan for slåttemark i perioden 2023–2037

Naturtypen og variasjonen av slåttemark i Norge skal ivaretas innenfor hele det naturlige utbredelsesområdet, noe som betyr på hele Norges fastland. Slåttemarksarealer finnes naturlig nok først og fremst på innmark og utmark på nåværende eller tidligere landbrukseiendommer. Handlingsplanen for slåttemark er derfor basert på at representativ og langsiktig bevaring av slåttemark i hovedsak må skje på arealer i privat eie, i tett samarbeid med grunneierne og andre aktører innenfor ulike sektorer, særlig landbruksektoren.

Valgt forvaltningsmodell innebærer at innsats innenfor handlingsplanen i hovedsak rettes mot arealer som ligger utenfor områder underlagt vern etter naturmangfoldloven. Forvaltninga innenfor dagens verneområder virker likevel parallelt med handlingsplanen for slåttemark, og bidrar til målet om å bevare naturtypen gjennom sikring og langsiktig skjøtsel av et begrenset antall lokaliteter av slåttemark.

St.meld. 14 Natur for livet forankrer også en ambisjon om å bevare et mer representativt utvalg kulturlandskap innenfor norske verneområder, gjennom å *"forbedre forvaltningen av kulturbetinga naturtyper i eksisterende landskapsvernområder slik at naturverdiene opprettholdes"*, og *"vurdere områdevern kombinert med tiltak (for eksempel skjøtsel) for noen lokaliteter som er fåtallige eller som er av svært god kvalitet"*.

Kunnskapsgrunnlag fra rød-til-grønn-metoden

Den såkalte ["Rød til grønn"-metoden](#) er i perioden 2018–2021 utviklet av norske fagmiljøer på oppdrag fra Miljødirektoratet for å bygge et systematisk grunnlag for forvaltning av den mest trua naturen i Norge. Her settes mål om bedring av arters og naturtypers rødlistestatus fram i tid, og omfanget av nødvendige tiltak beregnes ut fra dette målet.

Det overordna forvaltningsmålet for slåttemark for ny handlingsplanperiode settes i samsvar med typen målsetninger som benyttes i denne metodikken. Norsk rødliste for naturtyper har seksårige omløp, og handlingsplanens varighet settes derfor fram til rødlistevurdering for naturtyper i 2037.

I 2023 er [kunnskapsgrunnlag for flere utvalgte naturtyper og prioriterter arter](#) videreutviklet i tråd med Rød til grønn-metoden. Syntese for slåttemark oppsummerer et bakenforliggende kunnskapsgrunnlag og beregning av hvilket omfang av innsats som er nødvendig for å oppnå en trinnvis bedret rødlistestatus fra dagens status til sårbar (VU) fram til 2037, og om mulig helt ut av truethetskategori på rødlista fram i tid.

Kunnskapsgrunnlaget utarbeidet etter denne metoden gir sammen med oppnådde resultater, erfaringer og videreføringer fra første handlingsplanperiode, grunnlag for å kunne konkretisere målene for forvaltning av naturtypen i ny planperiode innenfor de samla nasjonale rammene for å ivareta trua natur i Norge. (se også omtale i [kap. 5.1](#))

Kunnskapsgrunnlag for slåttemark etter rød-til-grønn-metodikken

Kunnskapsgrunnlaget for slåttemark etter rød-til-grønn-metodikken ble laget i 2023. Det beskriver status for naturtypen, og setter opp mål og aktuelle tiltak for å forbedre rødlistestatusen fram mot 2037.

Nøkkeltall våren 2023

Naturtypens reelle areal:	176 000 daa (basert på antatt mørketall jfr. rødlistemedotdikk)
Kartlagt areal:	43 700 daa (av dette 1162 daa lauveng og 670 daa våteng)
Areal med skjøtsel:	9000 daa

Mål for 2037: Naturtypen vurderes som NT (nær truet) på norsk rødliste for naturtyper

Delmål: Naturtypen vurderes som VU (sårbar) på norsk rødliste for naturtyper

Tiltak for å nå målet om å forbedre rødlistestatus til VU:

- Videreføre pågående skjøtsel, 9000 daa
- Rydding og resatureringsslått av slåttemark som ikke er i hevd per 2023, 26 600 daa
- Gjerding og etterbeiting som del av skjøtsel i tråd med tradisjonell bruk
- Ivareta lauvenger gjennom opprettholdt styving av tresjiktet

Slått vil omfatte et samla areal på 35 600 daa.

Kunnskap om tradisjonell skjøtsel regionalt og fortsatt tett samarbeid med grunneiere og drivere vil være viktige forutsetninger for å lykkes.

Det er flere **tilleggs effekter** ved å ta vare på slåttemark. Naturtypen har betydning for karbonlagring, mat- og fôrproduksjon og genetiske ressurser og er svært viktig for pollinatorer og som leveområde for et stort artsmangfold og flere trua arter. Naturtypen er også sterkt knyttet til kulturelle og kulturhistoriske verdier, estetiske verdier og opplevelser.

2. Mål i handlingsplanperioden 2023–2037

Innhold

[Overordnet mål](#)

[Delmål 1 – Langsiktig skjøtsel og restaurering i hele landet](#)

[Delmål 2 – Samarbeid og effektiv organisering](#)

[Delmål 3 – God kunnskap og dokumentasjon](#)

[Delmål 4 – God veiledning og formidling](#)

Internasjonale og nasjonale forpliktelser knyttet til trua naturmangfold, slåttemark som utvalgt naturtype, status og erfaringer fra første handlingsplanperiode og utvikling i metodikk for arbeidet med trua natur i Norge danner grunnlaget for å sette mål for ny handlingsplanperiode.

Det **overordna målet** i handlingsplan for slåttemark i ny forvaltningsperiode formuleres med den hensikt å ivareta utbredelsen og bedre utviklingen for naturtypen som del av naturmangfoldet i Norge innenfor denne perioden.

Tilhørende fire tematiske **delmål** skal sørge for å oppfylle det overordna målet ved hjelp av konkrete tiltak som virker hver for seg og sammen.

Overordnet mål

Naturtypen slåttemark ivaretas nasjonalt og utviklingen bedres

Dette innebærer at utbredelse og forekomst av slåttemark i Norge, og tilstanden på slåttemarksarealer, bedres nok til at naturtypen blir klassifisert som mindre trua ved rødlistevurdering av [naturtyper](#) fram mot 2037.

Delmål 1 – Langsiktig skjøtsel og restaurering i hele landet

Dette innebærer å videreføre langsiktig skjøtsel på alle slåttemarker som er i drift, og restaurere og etablere langsiktig skjøtsel på tilstrekkelig store arealer og i bedret landskapsøkologisk sammenheng fram mot 2037.

Delmål 2 – Samarbeid og effektiv organisering

Dette innebærer å organisere arbeidet med å ivareta slåttemark slik at det gir en kostnadseffektiv og kvalitetssikra bruk av aktuelle virkemidler hos miljøforvaltninga i samarbeid med grunneiere, sektorer og andre aktører.

Organiseringen sikrer rekruttering, prioritering og målretting, og nødvendig omfang og langsiktighet i restaurering og skjøtsel av arealer.

Delmål 3 – God kunnskap og dokumentasjon

Dette innebærer å skaffe nødvendig oppdatert kunnskap om økologisk tilstand og utvikling av naturtypen slåttemark, naturtypens betydning for arts mangfold og effekter av tiltak.

Dette slik at forvaltningen bruker tilgjengelige virkemidler kunnskapsbasert og effektivt for å ivareta naturtypen på lang sikt.

Delmål 4 – God veiledning og formidling

Dette innebærer veiledning og formidling om slåttemark overfor grunneiere, sektorer, andre samarbeidsparter og allmennhet.

Målområdet bidrar til å rekruttere nye folk og arealer, videreføre skjøtsel, og sikre kvalitet og langsiktig skjøtselsinnsats for slåttemark.

3. Prioriterte tiltak

Innhold

[3.1 Tiltak for langsiktig skjøtsel og restaurering](#)

[3.2 Tiltak for samarbeid og effektiv organisering](#)

[3.3 Tiltak for god kunnskap og dokumentasjon](#)

[3.4 Tiltak for god veiledning og formidling](#)

Følgende tiltak er prioritert på nasjonalt nivå. [Tabellen](#) i kapittel 7 angir tidsplanen for når tiltakene er tenkt gjennomført (igangsatt, løpende, på kort sikt og på lang sikt).

I gjennomføringen av handlingsplanen må dette ses som et utgangspunkt for regionale prioriteringer, men tilpasses de faktiske behovene regionalt for å gjennomføre de ulike tiltakene.

3.1 Tiltak for langsiktig skjøtsel og restaurering

Delmål 1 – Langsiktig skjøtsel og restaurering i hele landet

Dette innebærer å videreføre langsiktig skjøtsel på alle slåttemarker som er i drift, og restaurere og etablere langsiktig skjøtsel på tilstrekkelig store arealer og i bedret landskapsøkologisk sammenheng fram mot 2037.

Tiltak som prioriteres for å oppfylle delmål 1 er å:

- a. videreføre langsiktig skjøtsel i alle lokaliteter av utvalgt naturtype slåttemark som er i oppfølging/skjøtsel fra første handlingsplanperiode
- b. videreføre arbeidet med å dekke geografiske og variasjonsmessige mangler i langsiktig skjøtsel av naturtypen (bl.a. lauvenger, våtenger og slåttemark i nord)
- c. etablere restaurering og skjøtsel av flere lauvenger og slåttemarkslokaliteter i nærheten av hverandre (lokale/regionale klynger) for å redusere ytterligere fragmentering og tap av arealer
- d. målrette virkemiddelbruk (bl.a. ved skjøtselsplanlegging) for å ivareta slåttemark sammen med andre tilgrensende forekomster av naturtyper og "mellomarealer" som opprettholder helhetlige og varierte landskap og livsmiljøer i robuste økologiske nettverk
- e. målrette innsats for å ta vare på slåttemarkslokaliteter som er særlig viktige leveområder for artsmangfold, og gjennom restaurering og skjøtsel som bedrer livsvilkårene for trua arter, prioriterte arter som er knyttet til naturtypen, og andre forvaltningsprioriterte artsgrupper (bl.a. pollinerende insekter)
- f. videreføre samarbeidet mellom forvaltningen og grunneiere, drivere og skjøtselsutøvere i ulike sektorer, organisasjoner og private om rekruttering, kunnskapsoverføring og langsiktig skjøtsel av naturtypen
- g. videreutvikle og målrette samarbeidet med landbruksforvaltninga og jordbruksnæringa om skjøtsel av naturtypen som del av driften på eller tilknytt aktive gårdsbruk/jordbruksforetak
- h. videreutvikle og målrette samarbeidet med landbruks- og kulturminneforvaltninga om skjøtsel av naturtypen som del av verdifulle og utvalgte kulturlandskap

i. samordne skjøtselsinnsats og andre tiltak som bidrar inn mot tilgrensende mål og innsatsområder (se kap.1.4) i følgende andre nasjonale planer på naturmangfoldsområdet:

- - tverrsektoriell tiltaksplan for pollinerende insekter (2021–2028)
 - oppfølgingsplan for trua natur (2021–2035)
 - øvrige handlingsplaner for trua/utvalgte naturtyper og trua/prioriterte arter
 - tverrsektoriell tiltaksplan for å bekjempe fremmede organismer

3.2 Tiltak for samarbeid og effektiv organisering

Delmål 2 – Samarbeid og effektiv organisering

Dette innebærer å organisere arbeidet med å ivareta slåttemark slik at det gir en kostnadseffektiv og kvalitetssikra bruk av aktuelle virkemidler hos miljøforvaltninga i samarbeid med grunneiere, sektorer og andre aktører. Organiseringen sikrer rekruttering, prioritering og målretting, og nødvendig omfang og langsiktighet i restaurering og skjøtsel av arealer.

Tiltak som prioriteres for å oppfylle delmål 2 er å:

- a. videreføre nasjonal handlingsplan i regi av statlig miljøforvaltning, ledet av Miljødirektoratet med statsforvalterne som ansvarlige for oppfølging med virkemiddelbruk i regioner/fylkene
- b. videreføre etablert forvaltningsmodell (arvesølvmodellen) for å følge opp handlingsplan for slåttemark effektivt på nasjonalt og regionalt nivå
- c. videreutvikle samarbeidet med landbruksforvaltning, rådgivningsapparat og jordbruksnæring om rekruttering, god prioritering av arealer og faglig kvalitetssikring og veiledning ved bruk av økonomiske virkemidler til skjøtsel av slåttemark
- d. identifisere og realisere samarbeidsområder med andre relevante aktører og sektorer som disponerer "mellomarealer", som kan bidra i å ivareta økologiske nettverk for artsmangfold knytta til semi-naturlig eng og slåttemark

3.3 Tiltak for god kunnskap og dokumentasjon

Delmål 3 – God kunnskap og dokumentasjon

Dette innebærer å skaffe nødvendig oppdatert kunnskap om økologisk tilstand og utvikling av naturtypen slåttemark, naturtypens betydning for arts mangfold og effekter av tiltak. Dette slik at forvaltningen bruker tilgjengelige virkemidler kunnskapsbasert og effektivt for å ivareta naturtypen på lang sikt.

Tiltak som prioriteres for å oppfylle delmål 3 er å:

- a. prioritere å kartlegge naturtypeforekomster der kartleggingsdekningen innenfor utbredelsesområdet er dårlig, og der skjøtels- og restaureringstiltak er aktuelt
- b. overvåke tilstand og utvikling av naturtypen gjennom [etablert overvåkingsprogram for semi-naturlig eng](#), og overvåke effekt av restaurerings- og skjøtselstiltak. Dette skal bidra til grunnlag for vurdering av økologisk tilstand i norske hovedøkosystemer (slåttemark inngår i hovedøkosystem Kulturlandskap og åpent lavland)

Ruteanalyser kan brukes for å overvåke effekt av restaurerings- og skjøtselstiltak. Her fra overvåkingen av slåttemarkene på Øvre Blika i Seljord. | Foto: Ellen Svalheim

- c. styrke og formidle kunnskapen om betydning av landskapsøkologiske sammenhenger/økologiske nettverk av slåttemark og annen kulturbetinga og ikke-kulturbetinga natur, samt effekter av fragmentering

- d. styrke kunnskapsgrunnlaget om hvor godt og i hvilket omfang ivaretaking av naturtypen, gjennom arealbaserte virkemiddel og økosystembasert forvaltning, kan bidra til å ta vare på trua arter og artsgrupper prioritert for forvaltning
- e. videreutvikle maler for skjøtelsplaner (og revisjonsrutiner) slik at de kan fange opp regionale forskjeller og lokal tilpasning i bruk og skjøtsel (bl.a. basert på tradisjonell økologisk kunnskap), og slik at de kan bidra til overvåkingsdata om naturtypen (og aktuelt utvalg av arter)
- f. registrere stedfesta restaurering og skjøtsel i tiltaksbase (når nasjonal løsning er utviklet i regi av nasjonale myndigheter)
- g. evaluere måloppnåelse og effekt av tiltak i tråd med forvaltningens plan for oppfølging av trua natur, knyttet opp til rødlistevurderinger underveis og ved utgangen av handlingsplanperioden i 2037

3.4 Tiltak for god veiledning og formidling

Delmål 4- God veiledning og formidling

Dette innebærer veiledning og formidling om slåttemark overfor grunneiere, sektorer, andre samarbeidsparter og allmennhet. Målområdet bidrar til å rekruttere nye folk og arealer, videreføre skjøtsel, og sikre kvalitet og langsiktig skjøtelsinnsats for slåttemark.

Tiltak som prioriteres for å oppfylle delmål 4 er å:

- a. videreføre veiledning og informasjon om tiltak for trua natur, tilskuddsordninger og handlingsplanoppfølging i regi av nasjonal koordinering og statsforvalter
- b. tilrettelegge og videreutvikle arenaer for kunnskaps- og informasjonsdeling og samarbeid mellom miljø- og landbruksforvaltningen på ulike nivåer, regional fagrådgivning og andre sektorer/interessenter, bl.a ved hjelp av aktive regionale skjøtelsgrupper i videreført forvaltningsmodell
- c. sikre og videreutvikle inngått samarbeid og avtaler med grunneiere, drivere og skjøtelsarbeidere, og samle og motivere regionale nettverk
- d. formidle kunnskap om slåttemark og skjøtsel til nye, mulige samarbeidsparter for langsiktig skjøtsel av slåttemark

- e. jevnlig oppdatere veiledermaterieell for skjøtsel og maler for skjøtelsplanlegging
- f. vektlegge at tradisjonell økologisk kunnskap om bruken av slåttemarksarealene skal danne grunnlag for skjøtelsråd i planer og skjøtelspraksis på de enkelte lokalitetene
- g. ved veiledning og skjøtelsplanlegging, og overfor allmennheten og ulike sektorer, formidle betydningen av å ta vare på "blomsterenger" og "mellomliggende arealer" som støttearealer til slåttemarkslokaliteter og spredningsveier for artsmangfold
- h. formidle kunnskap og informasjon om tiltak og aktiviteter i oppfølging av handlingsplanen gjennom tilrettelagt materiale publisert på nett hos miljøforvaltningen, samarbeidende sektorer og i media

4. Virkemidler for å nå målene

Innhold

[4.1 Juridiske og økonomiske virkemidler](#)

[4.2 Organisering av arbeidet med handlingsplanen](#)

4.1 Juridiske og økonomiske virkemidler

Sentrale juridiske og økonomiske virkemidler i miljøforvaltningen som benyttes i oppfølgingen av handlingsplan for slåttemark er:

- Naturmangfoldloven – spes. Kap II (allminnelige bestemmelser om berekraftig bruk) og Kap VI (om utvalgte naturtyper) (hensyn til lokaliteter)
- Forskrift om utvalgte naturtyper (hensyn til lokaliteter)
- Forskrift om fremmede organismer (hensyn til lokaliteter)
- Forskrift om utsetting av fremmede treslag (hensyn til lokaliteter)
- Driftsmidler i miljøforvaltningen (organisering/forvaltningsmodell)
- Tilskuddsordninger for naturmangfoldstiltak – som tiltak for trua naturtyper og trua arter, ville pollinerende insekter, verdifulle kulturlandskap (restaurering og skjøtsel)
- Forskrift og tilskuddsordning for Utvalgte kulturlandskap i jordbruket (ivaretagelse, restaurering og skjøtsel)

I tillegg benyttes egne tiltaksmidler til skjøtsel av slåttemark i noen verneområder. Denne handlingsplanen for slåttemark styrer imidlertid ikke prioriteringer hos forvaltningsmyndighet for verneområdene.

Andre sektorer bidrar med virkemidler til både å ivareta nødvendige hensyn og å utløse skjøtselsinnsats i slåttemark. Tilskuddsordninger i jordbruket (RMP og SMIL) bidrar ellers med den største sektorinnsatsen på skjøtsel. Også andre sektorer (bl.a. forsvar og samferdsel) bidrar med økonomi til skjøtselsinnsats på egne arealer med forekomst av slåttemark.

4.2 Organisering av arbeidet med handlingsplanen

Temaet er presentert under delmål 2 om effektiv organisering for å nå målet om tilstrekkelig slåttemark i skjøtsel.

Både Miljødirektoratet sin gjennomgang av virkemidler for å ivareta skjøtselsbetinga natur (2019) og kunnskapsgrunnlaget for slåttemark med oppsummering av resultater og erfaringer fra første handlingsplanperiode ([Svalheim 2022](#)) vektlegger den systematiske *forvaltningsmodellen* som ble valgt for dette arbeidet om en sentral suksessfaktor.

Modellen organiserer gjennomføringen av tiltakene i handlingsplanen i et systematisk samarbeid mellom grunneiere/drivere, forvaltning og fagmiljø.

I flere fylker samordnes oppfølgingen av flere av de trua, skjøtselsbetinga naturtypene (slåttemark, slåttemyr, kystlynghei, naturbeitemark) innenfor denne forvaltningsmodellen. Dette gir både effektiviseringsgevinst i forvaltningen og bidrar til kvalitet i arbeidet.

Hovedkomponentene til forvaltningsmodellen er illustrert i figuren i [kapittel 1.4](#).

I flere fylker samordnes oppfølgingen av flere av de trua, skjøtselsbetinga naturtypene (slåttemark, slåttemyr, kystlynghei, naturbeitemark) innenfor denne forvaltningsmodellen. Dette gir både effektiviseringsgevinst i forvaltningen og bidrar til kvalitet i arbeidet.

Forvaltningsmodellen i handlingsplanarbeidet for slåttemark innebærer at:

- handlingsplanarbeidet skal fortsatt ledes av *nasjonal statlig miljømyndighet* v/Miljødirektoratet
- statsforvalterne står for *regional statlig oppfølging* (som del av sitt arbeid med trua natur)
- samarbeid med jordbrukssektor og andre aktører om målretting av tiltak sikres gjennom regionale *skjøtselsgrupper eller tilsvarende tverrgående samarbeid* mellom miljø- og landbruksforvaltning, grunneiere/drivere og fagmiljøer/fagrådgivning
- nasjonal og regional faglig bistand i oppfølging og kvalitetssikring sikres gjennom avtaler med nasjonale og regionale fagmiljøer i rollene for *nasjonal faglig koordinering og regionale fagrådgivning*

5. Effekter av virkemidler og tiltak

Innhold

[5.1 Omfang av målretta og kvalitetsikra skjøtsel](#)

[5.2 Kostnader, finansiering og samordning](#)

Nullalternativet, som er dagens situasjon og forventet utvikling uten videre innsats/tiltak, utgjør referansepunktet for å vurdere effekt av prioriterte tiltak i denne planen.

5.1 Omfang av målretta og kvalitetsikra skjøtsel

Tiltakene forventes å bidra til å videreføre og øke arealet av slåttemark i en skjøtsel som sikrer langsiktig god økologisk tilstand. Hvor stort slåttemarksareal i god skjøtsel det blir mulig å oppnå framover, vil avgjøre hvordan slåttemark blir vurdert ved kommende rødlistevurderinger.

Mulig omfang begrenses særlig av økonomiske rammer på tilskuddsordninger til å støtte opp om restaurering og skjøtsel og driftsmidler forvaltningen til innsats for trua natur. Skjøtsel av slåttemark er arbeidsintensivt og krever tid og motivasjon hos grunneiere, gårdbrukere og andre skjøtselsutøvere og faglig oppfølging krever visse ressurser i forvaltningen.

Alle sektorer er pålagt å ta de særlige hensynene i arealforvaltningen som er knytta til at slåttemark har juridisk status som utvalgt naturtype. Sektormyndighetene er også forplikta til å ta hensyn til utvalgte naturtyper i sin tilskuddsforvaltning, jf. naturmangfoldloven § 53.

Naturmangfoldloven – nml

+ § 53 (utvelgingens generelle betydning)

Ved utøving av offentlig myndighet, herunder når et forvaltningsorgan tildeler tilskudd, og ved forvaltning av fast eiendom skal det tas særskilt hensyn til forekomster av en utvalgt naturtype slik at forringelse av naturtypens utbredelse og forekomstenes økologiske tilstand unngås. Før det treffes en beslutning om å gjøre inngrep i en forekomst av en utvalgt naturtype, må konsekvensene for den utvalgte naturtypen klarlegges. Kongen kan gi forskrift om utføring og behandling av en slik konsekvensanalyse.

Ulike sektorer bidrar gjennom sitt sektoransvar for miljø aktivt til å ivareta naturtypen med langsiktig skjøtsel av egne arealer. Hvor mye ulike sektorer kan bidra til å nå forvaltningsmålet for slåttemark som naturtype, bestemmes både av hvilke arealer sektorene forvalter, forholdet til nasjonale mål på sektorens ansvarsfelt og de til enhver tid økonomiske rammene prioritert til denne typen miljøtiltak.

Forvaltningsmodellen for oppfølging av handlingsplan for slåttemark har allerede fra starten i 2009 etablert et samarbeid mellom landbruks- og miljøforvaltningen om målretta bruk av økonomiske virkemidler i form av tilskuddsordninger fra miljø- og sektorforvaltning. Jordbrukssektoren bidrar derfor allerede til å opprettholde skjøtsel av slåttemarksarealer knytta til aktive landbruksforetak.

Tilskuddsordningen til skjøtsel av utvalgt naturtype slåttemark i regionalt miljøprogram og flere andre areal- og produksjonsbaserte driftstilskudd i jordbruket er sentrale sektorvirkemidler som muliggjør dette bidraget. Samarbeidet med jordbrukssektoren vil være sentralt også i den videre handlingsplanoppfølginga. Videre styrking av dette samarbeidet blir særlig viktig med oppdatert kunnskap om at man mange steder trenger tilgang på beitedyr til etterbeite av slåttemarka, for å sikre god økologisk tilstand av slåttemarka på lang sikt (se mer omtale i [Svalheim 2022](#)).

5.2 Kostnader, finansiering og samordning

Tiltakene under handlingsplanen for slåttemark gjennomføres innenfor til enhver tid gjeldende budsjetttrammer hos forvaltningen.

Handlingsplan for slåttemark fra 2009 inneholdt beregning av forventede kostnader til skjøtsel, organisering og faglig kvalitetssikring. Ikke alle organisatoriske tiltak er realisert eller videreført gjennom perioden, men beregna behov knytta til gjenopptatt og videreført skjøtsel har gjennomgående vært fulgt opp med midler fra miljø- og landbruksforvaltningen.

De siste årene av handlingsplanens første periode har kostnader til tiltak for slåttemark i regi av miljøforvaltninga ligget relativt stabilt på rundt 15 mill kr pr år. Dette er midler som går til skjøtselstilskudd i all hovedsak gjennom tilskuddsordningen for trua naturtyper.

Målretting og kvalitetssikring av tiltak, i form av skjøselsplaner, regional og nasjonal koordinering har vært finansiert med driftsmidler hos Statsforvalter og Miljødirektoratet innenfor et driftsbudsjett til *samla oppfølging av alle trua naturtyper*. I siste del av perioden har slik oppfølging knytta til slåttemark utgjort i størrelsesorden 1-2 mill kr pr år.

Flere sektorer bidrar i større eller mindre grad med økonomi til å gjennomføre skjøtsel. Landbruksforvaltningen er i en særstilling og bidrar mest, gjennom egen tilskuddsordning til skjøtsel av utvalgt naturtype slåttemark i [Regionalt miljøprogram \(RMP\)](#) i alle fylker fra

2013. I 2022 ble det gitt 3,7 mill kr i tilskudd til slått av lokaliteter av naturtypene slåttemark fra landbruksforvaltningen over denne ordningen.

Forvaltningsmodellen som benyttes i arbeidet med de skjøtselsbetinga naturtypene er innretta for å sikre kostnadseffektiv og målretta ressursbruk miljøforvaltninga i direkte samarbeid med grunneiere og drivere om praktisk skjøtsel. Evaluering og gjennomgang av tilskuddsordningene for trua natur konkluderer med at virkemiddelbruken har fungert slik så langt i oppfølgingen av skjøtselsbetinga natur inkludert handlingsplan for slåttemark ([Menon 2019](#)).

Modellen tilrettelegger også for systematisk samarbeid og målretta bruk av sektorvirkemidler, og gir rom for arbeidsdeling i samarbeidet med flere ulike aktører om skjøtsel og langsiktig bevaring av slåttemark. Over tid har etablert forvaltningsmodell i arbeidet med skjøtselsbetinga natur også vist seg nyttig både for intern samordning av egen virkemiddelbruk og for tverrsektorielt myndighetssamarbeid på flere felt innen naturmangfold.

God samordning av virkemiddelbruk knytta til mål og tiltak i flere tverrsektorielle nasjonale planer på naturmangfoldsområdet gir best forutsetning for gode resultater og effektiv bruk av offentlige midler. Oppfølgingen i regi av handlingsplan for slåttemark bidrar inn i nasjonale målsetninger i flere tverrsektorielle tiltaksplaner knytta til trua natur – de mest sentrale er omtalt i [kapittel 1](#).

Kunnskapsgrunnlaget for slåttemark fra rød-til-grønn-metoden (se også kap. 1.6) inkluderer beregninger av hvilke typer tiltak og hvor store arealer som må ivaretas for å nå ulike målnivå, og hvilke kostnader som er forbundet med ulike grader og typer av innsats. Dette gir et kvantitativt grunnlag for å videreutvikle mål og prioriteringer i forvaltningsinnsats for naturtypen gjennom handlingsplanperioden, samordnet med øvrig systematisk oppfølging av den mest trua naturen hos forvaltningen. Som utvalgt naturtype vil slåttemark vektlegges i forvaltningens prioritering av innsats, jf. naturmangfoldloven § 53.

6. Vurdering av måloppnåelse

Vurdering av måloppnåelse i handlingsplan for slåttemark vil følge etablert/gjeldende plan for oppfølging av all trua natur i regi av Miljødirektoratet. Publisering av nye rødliste-vurderinger av trua naturtype vil være sentrale måletidspunkter.

I tilknytning til rødlistevurderingene gjennomføres evalueringer av måloppnåelse/avstand til oppsatte mål underveis i handlingsplanperioden, og sluttevaluering av samla måloppnåelse i planperioden gjennomføres i sluttåret 2037.

7. Tabell med prioriterte tiltak

Tabellen viser en samlet liste over prioriterte tiltak fra [kapittel 3](#) i handlingsplan for slåttemark. Under "Hovedansvar" er Statsforvalteren forkortet til "SF" og Miljødirektoratet forkortet til "Mdir".

Tiltak for langsiktig skjøtsel og restaurering

Tiltak	Beskrivelse	Område	Hovedansvar	Gjennomføring
3.1.a	Videreføre og sikre langsiktig skjøtsel i alle lokaliteter av utvalgt naturtype slåttemark som er i oppfølging/skjøtsel fra første handlingsplanperiode.	Nasjonalt	Mdir og SF sammen med nasjonal og regional faglig koordinering	Løpende
3.1.b	Videreføre arbeidet med å dekke geografiske og variasjonsmessige mangler i langsiktig skjøtsel av naturtypen (bl.a. lauvenger, våtenger og slåttemark i nord).	Regionalt	Mdir og SF sammen med nasjonal og regional faglig koordinering	Løpende
3.1.c	Etablere restaurering og skjøtsel av flere lauvenger og slåttemarkslokaliteter i nærheten av hverandre (lokale/regionale klynger) for å redusere ytterligere fragmentering og tap av arealer.	Regionalt	SF/regional faglig koordinering	Kort sikt, løpende
3.1.d	Målrette virkemiddelbruk (bl.a. ved skjøtselsplanlegging) for å ivareta slåttemark sammen med andre tilgrensende forekomster av naturtyper og "mellomarealer" som opprettholder helhetlige og varierte landskap og livsmiljøer i robuste økologiske nettverk.	Nasjonalt	Mdir og SF sammen med nasjonal og regional faglig koordinering	Kort og lang sikt

3.1.e	Målrette innsats for å ta vare på slåttemarkslokaliteter som er særlig viktige leveområder for artsmangfold, og gjennom restaurering og skjøtsel som bedrer livsvilkårene for trua arter, prioriterte arter som er knyttet til naturtypen, og andre forvaltningsprioriterte artsgrupper (bl.a. pollinerende insekter).	Nasjonalt	Mdir og SF sammen med nasjonal og regional faglig koordinering	Kort sikt
3.1.f	Videreføre samarbeidet mellom forvaltningen og grunneiere, drivere og skjøtselsutøvere i ulike sektorer, organisasjoner og private om rekruttering, kunnskapsoverføring og langsiktig skjøtsel av naturtypen.	Nasjonalt/regionalt	SF sammen med regional faglig koordinering	Kort sikt, løpende
3.1.g	Videreutvikle og målrette samarbeidet med landbruksforvaltinga og jordbruksnæringa om skjøtsel av naturtypen som del av driften på eller tilknytt aktive gårdsbruk/jordbruksforetak.	Regionalt	SF	Kort sikt, løpende
3.1.h	Videreutvikle og målrette samarbeidet med landbruks- og kulturminneforvaltinga om skjøtsel av naturtypen som del av verdifulle og utvalgte kulturlandskap.	Nasjonalt og regionalt	Mdir, SF	Lang sikt
	Samordne skjøtselsinnsats og andre tiltak som bidrar inn mot tilgrensende mål og innsatsområder (se kap 1.4) i			

	følgende andre nasjonale planer på naturmangfoldsområdet			
3.1.i	- tverrsektoriell tiltaksplan for pollinerende insekter (2021-2028) - oppfølgingsplan for trua natur (2021-2035) - tverrsektoriell tiltaksplan for å bekjempe <u>fremmede organismer</u> (2020-2025) - øvrige handlingsplaner for trua naturtyper og trua arter	Nasjonalt og regionalt	Mdir, SF	Løpende

Tiltak for samarbeid og effektiv organisering

Tiltak	Beskrivelse	Område	Hovedansvar	Gjennomføring
3.2.a	Videreføre nasjonal handlingsplan i regi av statlig miljøforvaltning, ledet av Miljødirektoratet med statsforvalterne som ansvarlige for oppfølging med virkemiddelbruk i regioner/fylkene.	Nasjonalt	Mdir, SF	Kort sikt, løpende
3.2.b	Videreføre etablert forvaltningsmodell (arvesølvmodellen) for å følge opp handlingsplan for slåttemark effektivt på nasjonalt og regionalt nivå.	Nasjonalt	Mdir, SF	Kort sikt, løpende
	Videreutvikle samarbeidet med landbruksforvaltning, rådgivningsapparat og			

3.2.c	jordbruksnæring om rekruttering, god prioritering av arealer og faglig kvalitetssikring og veiledning ved bruk av økonomiske virkemidler til skjøtsel av slåttemark.	Nasjonalt/	Mdir, SF	Kort sikt, løpende
		Regionalt		
3.2.d	Identifisere og realisere samarbeidsområder med andre relevante sektorer som disponerer "mellomarealer" som kan bidra i å ivareta økologiske nettverk for artsmangfold knytta til semi-naturlig eng og slåttemark.	Nasjonalt	Mdir, SF	Lang sikt
		(Regionalt)		

Tiltak for god kunnskap og dokumentasjon

Tiltak	Beskrivelse	Område	Hovedansvar	Gjennomføring
3.3.a	prioritere å kartlegge naturtypeforekomster der kartleggingsdekningen innenfor utbredelsesområdet er dårlig, og der skjøtels- og restaureringstiltak er aktuelt	Regionalt	SF	Kort sikt, løpende
3.3.b	overvåke tilstand og utvikling av naturtypen gjennom etablert overvåkingsprogram for semi-naturlig eng, og overvåke effekt av restaurerings- og skjøtselstiltak. Dette skal bidra til grunnlag for vurdering av økologisk tilstand i norske hovedøkosystemer (slåttemark inngår i Kulturlandskap og åpent lavland)	Nasjonalt	Mdir	Kort og lang sikt (følger plan)
	Styrke og formidle kunnskapen om			

3.3.c	betydningen av landskapsøkologiske sammenhenger og økologiske nettverk av slåttemarker og annen kulturbetinga og ikke-kulturbetinga natur, samt effekter av fragmentering.	Nasjonalt	Mdir	Lang sikt
3.3.d	Styrke kunnskapsgrunnlaget om hvor godt og i hvilket omfang ivaretaking av naturtypen, gjennom arealbaserte virkemiddel og økosystembasert forvaltning, kan bidra til å ta vare på trua arter og artsgrupper prioritert for forvaltning.	Nasjonalt	Mdir	Lang sikt, løpende
3.3.e	Videreutvikle maler for skjøtelsplaner (og revisjonsrutiner) slik at de kan fange opp regionale forskjeller og lokal tilpasning i bruk og skjøtsel (bl.a. basert på tradisjonell økologisk kunnskap), og slik at de kan bidra til overvåkingsdata om naturtypen (og aktuelt utvalg av arter).	Nasjonalt	Mdir	Lang, sikt, løpende
3.3.f	Registrere stedfesta restaurering og skjøtsel i tiltaksbase	Nasjonalt	Mdir	Lang sikt
3.3.g	Evaluerer måloppnåelse og effekt av tiltak i tråd med forvaltningens plan for oppfølging av trua natur, knyttet opp til rødlistevurderinger underveis og ved utgangen av handlingsplanperioden i 2037.	Nasjonalt	Mdir	Lang sikt

Tiltak for god veiledning og formidling

Tiltak	Beskrivelse	Område	Hovedansvarlig	Gjennomføring
--------	-------------	--------	----------------	---------------

3.4.a	Videreføre veiledning og informasjon om tiltak for trua natur, tilskuddsordninger og handlingsplanoppfølging i regi av nasjonal koordinering og statsforvalter.	Nasjonalt	Mdir sammen med nasjonal koordinering, SF	Kort sikt, løpende
3.4.b	Tilrettelegge og videreutvikle arenaer for kunnskaps- og informasjonsdeling og samarbeid mellom miljø- og landbruksforvaltningen på ulike nivåer, regional fagrådgivning og andre sektorer/interessenter, bl.a ved hjelp av aktive regionale skjøtselsgrupper i videreført forvaltningsmodell.	Nasjonalt	Mdir og SF sammen med nasjonal og regional faglig koordinering	Kort sikt, løpende
3.4.c	Sikre og videreutvikle inngått samarbeid og avtaler med grunneiere, drivere og skjøtselsarbeidere, og samle og motivere regionale nettverk.	Nasjonalt	SF	Løpende
3.4.d	Formidle kunnskap om slåttemark og skjøtsel til nye, mulige samarbeidsparter for langsiktig skjøtsel av slåttemark.	Nasjonalt	Mdir	Lang sikt, løpende
3.4.e	Jevnlig oppdatere veiledermaterieill for skjøtsel og maler for skjøtselsplanlegging.	Nasjonalt	Mdir	Løpende

Vektlegge at tradisjonell

3.4.f	økologisk kunnskap om bruken av slåttemarksarealene skal danne grunnlag for skjøtselsråd i planer og skjøtselspraksis på de enkelte lokalitetene.	Nasjonalt	Mdir og SF sammen med nasjonal og regional faglig koordinering	Kort sikt, løpende
3.4.g	I samband med veiledning og skjøtselsplanlegging og overfor allmennhet og ulike sektorer formidle betydningen av å ta vare på "blomsterenger" og "mellomliggende arealer" som støttearealer til slåttemarkslokaliteter og spredningsveier for arts mangfold.	Nasjonalt	Mdir sammen med nasjonal koordinering (SF)	Lang sikt, løpende
3.4.h	Formidle kunnskap og informasjon om tiltak og aktiviteter i oppfølging av handlingsplanen gjennom tilrettelagt materiale publisert på nett hos miljøforvaltningen, samarbeidende sektorer og i media.	Nasjonalt	Mdir sammen med nasjonal koordinering	Løpende

